

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' תשעה באב שחל בשבת ועניני בין הזמנים

גליון 228

גליון זה מודפס לעורך לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה

הל' תשעה באב שחל בשבת (תשע"ט) לימוד תורה בשבת שחל בתשעה באב

עי' ברמ"א (סי' תקנ"ג) דכשחל תשעה באב בשבת אין ללמוד רק דברים המותרים ללמוד בתשעה באב. וכתב **במשנה ברורה** (סי' ט) דהיינו לאחר חצות אבל קודם חצות מותר.

(ולא כהאוסרים ללמוד כל היום **באר היטב ושערי תשובה**) אולם כתב **המשנה ברורה** (סי' י) בשם ה"ט"ז הלומד רגיל (אפילו לאחר חצות) לא הפסיד, ויש לסמוך על זה עכ"ל (ולא לגרום **ביטול תורה מחמת חומרא** זו). והחזון איש זצ"ל בשבת ערב תשעה באב מחצות ואילך למד מס' מו"ק (אורחות רבינו ח"ב עמ' קלו). ועי' בהליכות שלמה (טו הע' 33) הוראות הגרש"ז **אויערבך זצ"ל** לשיבת קול תורה יוסדרי הישיבה מתנהלים עד תפילת מנחה, והיינו שהרוצה ללמוד יכול ללמוד כרגיל, אבל מי שאינו רוצה ללמוד ילמד הדברים המותרים.

טיוול בשבת

י"א שאין לטייל בשבת זו **עי' שערי תשובה** תקנג סי' ה), יש אומרים רק מחצות (שם בשם **הדגול מרבבה**).

סעודה שלישית (לגמור לפני השקיעה)

עי' שו"ע תקנ"ב סי' י בסעודה המפסקת אוכל בשר ושותה יין אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו ועי' **במשנה ברורה** (שם סי' כג) ואסור למנוע ממנו, אע"ג דאין חיוב לאכול בשר בשבת מ"מ כיון שנמנע משום אבל עבירה היא וכו' מכל מקום **ישב בדאבון נפש** שלא ינהג בשמחה, ולכן לא ישב בסעודת חברים (מג"א), בספר בכור שור חולק על זה ודעתו שמי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה זו עם חברים ומונע בשבת זו, הוי כאבילות בפרהסיא. ולכ"ע מותר לאכול עם בני ביתו ולזמן כיון שהוא שבת (עכ"ל המ"ב).

זמירות בסעודה שלישית: אין לאסור לשיר זמירות בסעודה זו אף מי שאינו רגיל בכך **(שו"ת אג"מ ח"ד סי' קיב ע"ש)**. ודעת **הגר"ש וואזנר זצ"ל** (מבית לוי ח"י עמ' נ"ב אות י"ב) "שרים זמירות שבת כרגיל בכל הסעודות כולל בסעודת שלישית". ועי' דברי **הגרש"ז אויערבך זצ"ל** (הוראות לשיבת קול תורה - הליכות שלמה בין המצרים פרק ט"ו הע' 33) "ולענין זמירות בסעודות השבת הורה לתלמידי הישיבה שכל הזמירות הקבועות בסדורים ורגילים לזמרם בשאר שבתות השנה, יזמרום גם בשבת זו בלי שינוי, אף בסעודה שלישית, אבל שירים אחרים לא...".

חליצת נעלים במוצאי שבת

עי' ברמ"א (תקנג סי' ב') במוצאי שבת נוהגין לחלוץ מנעלים לאחר 'ברכו' (מלבד השליח ציבור שחולץ קודם ברכו רק אומר תחילה ברוך המבדיל). וביאר **בשו"ת שלמת חיים** (סי' ש"מ) דאף שכבר לילה, אך כך קיבלו עליהם מעיקרא שבשעה שחל במוצאי שבת אין איסור נעילת הסנדל אלא לאחר ברכו. וכן דעת **החזון איש זצ"ל והגר"י קניבסקי זצ"ל** (הלי ומנהגי בין המצרים עמ' קפג). ודעת **הגר"ש דבליצקי זצ"ל** (דיני ת"ב שחל בשבת ביום א' סי' לט) דאינו רשאי לחכות עד צאת דר"ת (אף לנוהגים כר"ת) אלא יחלוץ בצה"כ. ועי' **בשו"ת שבט הלוי** (ח"ז סי' ע"ז) המנהג שבצאת שבת אומרים ברוך המבדיל בין קודש לחול, ונועלים את מנעלי תשעה באב [ומחליפין לבגדי יום חול] וכך באים לביהכנ"ס.

מאידך דעת **הגרש"ז אויערבך זצ"ל** (שש"כ פכ"ח סי' קפ"ט),

והגר"ש אלישיב זצ"ל (הלכות ומנהגי בין המצרים עמ' קפג הע' ז), דיש לחלוץ הנעלים תיכף אחר [תחילת] בין השמשותי [אא"כ הוא נמצא בבית הכנסת שאז אין לחלוץ עד צאת הכוכבים משום אבילות בפרהסיא (הרמ"ד לוי שליט"א)]. ועי' **בשו"ת אור לציון** (ח"ג פכ"ח תשובה ד'), שהוסיף שיעשה זאת באופן שלא ניכר האבילות כגון שחולץ על מנת לנוח.

ישיבה על הארץ

ישיבה על הארץ נוהג רק לאחר שאמרו ברכו, אחר צאת הכוכבים, או לאחר שאמר ברוך המבדיל וכו'.

ובהרבה מקומות מאחרים מעריב לאחר צאת הכוכבים. ומ"מ הנוהג לישב על כסא עד הזמן שרגיל לפרוש ממלאכה בכל מוצאי שבת, יוכל לעשות כן. [כיון שאין זה איסור מדינא אלא מנהג ישראל]. (קונטרס הג"ר **דוד מור שליט"א על ת"ב שחל בשבת**).

הבדלה ובורא מאורי האש

קודם מגילת איכה מברכים בורא מאורי האש, אבל אין מברכין על הבשמים (שו"ע תקנו ומ"ב שם).

בברכת בורא מאורי האש במוצאי שבת

עי' דיני ת"ב שחל ביום א' להגר"ש **דבליצקי זצ"ל** (סי' מז) שמשמעות הפוסקים דאין לנהוג היום שהשי"ץ יוציא בברכתו את כל הקהל, אלא כל אחד מברך בעצמו. אך לענין מעשה בבית הכנסת שלו היה נוהג שהשי"ץ הוציא את כל הציבור **(מהגר"י שוב שליט"א)**. וכן נהגו אצל **הגר"ש אלישיב זצ"ל** (הרמ"ד לוי שליט"א) וכן מנהג העולם שאחד מוציא את הרבים בברכת בורא מאורי האש.

[אכן מבואר **בבה"ל** סי' רי"ג שכדי לצאת ידי ברכת הנהנין יש לשבת ע"ש, ולכן אם השליח ציבור עומד עדיף שכל אחד יברך ברכת בורא מאורי האש בעצמו (ולא לצאת עם השי"ץ)]. ואם השליח ציבור יושב, אז הרוצה לצאת ידי הברכה יש לו לשבת ועי' דברי **הגרש"ז אויערבך זצ"ל** בהליכות שלמה פט"ו דבר הלכה כא.

ולפי שמצוי בהרבה מקומות שהשי"ץ עומד, לפי דברי **הבה"ל הנ"ל** עדיף לברך בורא מאורי האש בעצמו או בבית לפני התפילה (אם מאחרים מעריב לאחר צאת הכוכבים) או עכ"פ לאחר התפילה. אבל **הגר"ש אלישיב זצ"ל** היה נוהג לצאת בעמידה וכמנהג העולם (הרמ"ד לוי שליט"א).

להוציא נשים בבורא מאורי האש

דעת הרבה מפוסקי זמננו שיכולות הנשים לברך על ברכת הנר בעצמם בבית [וכ"כ **האגרות משה** (חוי"מ ח"ב מ"ז, ב') **והגר"ח קניבסקי שליט"א מהגר"ש אלישיב זצ"ל** (עי' סי' קרא עלי מועד פ"ז סעי' ו) וע"ש שכתב שאף שכתב **בבה"ל** שאשה אינה חייבת בברכת הנר, מ"מ רשאית להמשיך על עצמה חיוב זה, וכן עי' **בשו"ת שבט הלוי** (ח"ז סי' ע"ז) שאין לשנות ממנהג ישראל ששומעים ברכת הנר בבית הכנסת קודם איכה ועל

^א וביאר שם דלא נקרא אבילות בפרהסיא.

^ב וז"ל הבה"ל סי' רי"ג א' ד"ה על "ומה שנהגין כהיום להוציא בבית המדרש בברכת המאור אף על גב שכל העם עומדין, היינו משום שמברכין גם ברכת הבדלה עם המאור, ומיגו דאהני קביעותא להבדלה מהני נמי לזה, וכמו שכתב הפרישה רח"צ, מה שאין כן כשמברכין על המאור לחודיה אפשר דשפיר בעינן ישיבה" ע"ש.

הנשים לברך בעצמם בבית (וראה בהע"י). אכן דעת הגרש"ז **אוערבך זצ"ל** (שש"כ פס"ב הע"י צח) שהחוששין לספקו של **המשנה ברורה** (בה"ל רצו ד"ה לא) נכון לכוון לא לצאת ידי חובה בבית הכנסת, אלא יברך בביתו ויוציא גם אותן ידי חובה.

אין אומרים פסוקי שמחה "הנה קל ישועתי" כשמבדיל [אפילו בליל מוצ"ש] (שו"ת דברי מלכאל ח"ו סעי' טו').

אין שאילת שלום בתשעה באב

ה"ה שאסור לומר ערב טוב או בוקר טוב וכדומה (מ"ב סי' תקנד ס"ק מא). וההדיוטות שאינם יודעים ונותנים שלום, משיבים להם בשפה רפה ובכבוד ראש (שו"ע סעי' כ) ולעם הארץ טוב שיודיע לו שהיום אסור ליתן שלום, (מ"ב ס"ק מב). [כשמדברים בטלפון יש להזהר בדין זה].

הבדלה במיניקות ומעוברות

מעוברות ומיניקות שקיבלו הוראה לא לצום בתשעה באב. ע"י **בשו"ע** ס"ס רצ"ו בענין האם נשים חייבות בהבדלה (סיבת הפטור שזה מצות עשה שהזמן גרמא), וע"י **במשנה ברורה** שעדיף שאשה לא תעשה הבדלה בעצמה אלא תשמע מאחר, אבל בת"ב דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ שליט"א (קרא עלי מועד פ"ז הע"י י"ט) שחייבת בהבדלה ותבדיל בעצמה וכן דעת הגר"ש **אוערבך זצ"ל** (הליכות שלמה בין המצרים), אבל ע"י **בשו"ת שבט הלוי** ח"ח סי' קכט שאיש אחר יבדיל בשבילה והיא תשתה מהכוס, [ואז אין צריך להבדיל במוצאי ת"ב].

ברוך המבדיל בין קודש לחול

נשים מוזהרות מלעשות מלאכה עד שיאמרו ברוך המבדיל בין קודש לחול, ויש להזהיר על כך (מ"ב סי' תקנו ס"ק ב).

דברים שבצנעה בתשעה באב שחל בשבת

לבני ספרד דעת השו"ע (תקנד ס"ט) מותר (וע"י **באור לציון** ח"ג פכ"ט: יז שטוב להחמיר ולהימנע מכך וכן ע"י **בכף החיים** שם). **ולבני אשכנז** לדעת הרמ"א אסור אם לא בל"ט (ע"י **מ"ב** סי' תקנד ס"ק מ"ו).

אדם ניכר בבין הזמנים

אמרו חז"ל שאדם ניכר בגי' דברים בכוסו בכיסו ובכעסו (עירובין סה), דהיינו אם רוצים לברר על פנימיות האדם אפשר לבדוק בדברים אלו, ואמר על כך **מורינו ראש הישיבה הגרנ"צ פינקל זצ"ל** "אני מוסיף שאדם ניכר בבין הזמנים שלו". כשאדם נמצא בלי מסגרת איך הוא מתנהג, [ויש בחורים רבים שלומדים מסכתות שלימות בימי בין הזמנים כ"י]. [הגרנ"צ **פינקל זצ"ל** היה נוסע לאופקים לכמה ימים בבין הזמנים ללמוד סדרים ארוכים עם הגר"ח קמיל זצ"ל].

תפילה במקום פרוץ – נסיון המצוי בבין הזמנים

תפילה בחוף ים ובפארק

ע"י **שו"ע** סי' צ סעי' ה לא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה, מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר. וכתב **המשנה ברורה** ס"ק י' ו'גמרא איתא, דחצוף מי שעובר על זה (ברכות לד) וכו' מ"מ **בזוהר משמע שיש להתפלל דוקא בבית**. ועוברי דרכים לכולי עלמא מותרים להתפלל בשדה, ומכל מקום כשיש אילנות, טוב יותר שיעמוד שם ביניהם ויתפלל, אם אין קשה עליו אחר דרכו, דמקום צנוע הוא קצת על ידי זה, וכשהוא בביתו אין לסמוך על זה עכ"ד. וכשמתפלל בשדה (סי' עט ס"ק ה טו) צריך להקפיד שהמקום יהיה נקי מצואה או טינוף. ע"ש ולפי זה יש להימנע מלהתפלל בחוף ים או בפארק שזה מקום פרוץ ולפעמים לא נקי. ויש להתפלל מוקדם לפני שיוצא למקומות האלו.³

³ וע"ש דעתו שאם נשים חייבות בהבדלה חייבות גם בנר. וע"י בס' קרא עלי מועד עמ' ס' הל' ח' שהביא עצה לברך בורא מאורי האש לפני ההליכה לביהכ"ס לאחר צאת שבת וכן יש נוהגים (אך לאלו שגם בני ביתם נוהגים כר"ת בדיני ד"ת זה עצה רק אם מתפללים לאחר זמן ר"ת, אך כאמור להרבה מהפוסקים נשים יכולות לברך בעצמם).

⁴ וע"י בב"ח שכב מצינו שכתוב אצל יצחק אבינו יוצא יצחק לשוח בשדה; ונקטה התורה דוקא לשון 'לשוח' לומר שהסתיר עצמו בין השיחים בשעת התפילה.

⁵ וע"י בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סי' כז – שיש חיוב להתפלל בציבור משום דתפילה שידוע שלא תתקבל אינו יוצא ידי מצות תפילה ע"ש ולכן מוטל על האדם לעשות ההשתדלות הנכונה כדי שתפילתו

אך ע"י **בכף החיים** (סי' צ ס"ק לא) שהביא מרבינו ישעיה אחרון (מפסקיו למסכת ברכות) ז"ל שאם מתפללים שם עשרה אין בו משום חציפות (והביאו יפ"ל שם פת"ע סוף אות טו').

תפילה ביחידות או מקום פתוח: וע"י **אשי ישראל** פ"ט הע"י כג – אם במקום פתוח יש מנין, מוטב להתפלל שם מאשר ביחידות במקום סגור. וכן ע"י **בשו"ת אבני ישפה**.

יש לעיין שכל מה שכתבו שמוטב להתפלל במנין במקום פתוח הוא במנין מסודר ויש שם איזה צורה מסודרת של תפילה, אמנם תפילה בחוף ים או באמצע הפארק עם הרבה עוברים ושבים מצוי שהוא כמעט היפך ממקום ששייך בו כוונת הלב (ומצוי תפילה מהירה מאד, והרבה מפריעים), אולי בזה לכו"ע עדיף להתפלל ביחידות [והכל לפי הענין].

[ועכ"פ הנמצא בפארק וכו' ועוד לא התפלל מנחה והשקיעה מתקרבת, יש לחפש מקום צנוע (בין האילנות וכו') ששייך בו יותר כוונת הלב].

באיסור הסתכלות – ודרכא אחרינא

כתב בחוט שני דברי הגר"נ קרליץ שליט"א (הלי שבת ח"ג עמ' רסד) **ללכת במקום** שנמצאות נשים שאינם לבושות בלבוש צנוע, **אם יש לו דרך אחרת לילך אסור לו לילך שם**, ואם הולך שם נקרא רשע אף אם לא מכווין להסתכל ולא ניחא ליה בהנאה זו ואף אם עוצם עיניו וכו' אם יש לו דרך אחרת, אך **הדרך האחרת היא יותר ארוכה** מאשר הדרך הראשונה [או אם יש טורח גדול לילך לדרכא אחרינא] מיקרי לכא דרכא אחרינא, עכ"ד וכתב בסי' **אום אני חומה** (ח"א עמ' נד) "אם הדרך השנייה ארוכה יותר, או שצריך להוציא יותר הוצאות, חשיבה כליכא דרכא אחרינא, ויש להקל, ועדיין צריך עיון" עכ"ד. **בחירת מקום נופש או טיול**: ולכן כשיש שתי אפשרויות לטיולים או מקומות נופש ובאחד מהם יש יותר נסיונות מהשני (של פריצות וכו') צריך ללכת למקום עם פחות נסיונות, דמצוי דנחשב איכא דרכא אחרינא (ע"י ב"ב דף נו ע"ב).

וז"ל הגר"א **אריאלי שליט"א** (דברו על לב ירושלים מהדורה תשי"ע עמ' 12) "ובודאי עלינו להיזהר ובפרט בני חו"ל שאינם מכירים כ"כ, שלא ללכת למקומות מסוכנים ברוחניות ובגשמיות וספיקן לחומרא".

טיולים במקומות עם מים: לפי שידוע בשנים האחרונות שכל המקומות שיש בהם מים, כגון מעיינות מסלולי מים וכו' בדרך כלל ריקים ונקיים בשעות הבוקר המוקדמות [למסלולים אלו יש להתפלל נץ במקום הכי קרוב ולסיים עד השעה 9 – 10 בבוקר].

"כל מי שעוצם את עיניו שלא להסתכל בדבר האסור, ושלא ליהנות מדבר עבירה בעולם הזה, זוכה להקביל פני שכינה" (מדרש רבה ויקרא כ"ג)

ללכת למקום נופש עם המשפחה המורחבת

העירו אודות הזהירות בשהייה במקומות נופש עם בני המשפחה (גיסיים וכו') שבמקום נופש מצוי קלות ראש יותר (ולא דמי לשולחן שבת) [ובענין איסור שחוק וקלות ראש וכו' ראה בשו"ע אבן העזר סי' כא סעי' א].

התבקשו להעיר: צעירים ללא מסגרת בבין הזמנים

יש לשים לב לצעירים הנמצאים בלי מסגרת של ארגוני בין הזמנים, דבר זה לפעמים גובל בפיקוח נפש ברוחניות ובגשמיות ר"ל.

ויש להיזהר במה שמצוי בבתי הארחה בהם מכשירים (מכשירי צפייה ואינטרנט וכדו') שרבים חללים הפילו ר"ל [וכן חיבורי wi-fi שבו נותן אפשרות למחשב, טבלט, מצלמה (שלא נתקו) להתחבר לאינטרנט]. [לייעוץ וניתוק 0722613613].

אלו שמארגנים טיולים חייבים לדאוג שאין בהם מכשול לכהנים. ניתן לברר ע"י התאחדות הכהנים בית דין של הגר"נ קרליץ שליט"א מענה טלפוני לשאלות בעניני טהרת הכהנים – 0722722901 הרב ישראל שפירא שליט"א 0527115039.

לתרומות הערות והארות, 0533-163-916 נא להשאיר הודעה (מ. הריסקין סדר ב' אוצר מקלט)

ניתן לקבל הגליון במייל g089285647@gmail.com

יתקבל, ולא לדחות תפילתו לאמצע החוף ים או הפארק. ואלו הנוהגים תמיד להקפיד על מנחה קטנה ע"י א"י מבוטשטש.

¹ וכן הובא בעוד ראשונים בסי' האשכול, וסי' הבתים.